

7785

ОКРАТІЯ, СОЦІЯЛІЗМ НАЦІОНАЛЬНА СПРАВА

Матвій Стахів

НАПИСАВ
МАТВІЙ СТАХІВ

16

Л Ъ В І В

І 9 1936

осу

З М І С Т

- I. Боротьба світла і темноти
- II. Демократична думка і народні маси
- III. Демократія і буржуазія
- IV. Демократія і соціалізм
- V. Демократія і українська справа
- VI. Яка є мета укр. соціалістів-радикалів,
а які засоби
- VII. Українські соціалісти та реакційні сили
- VIII. Комунізм, фашизм і демократія

ВІДБИТКА З ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ

З друкарні Ю. Яськова Львів, Хоружини 23
тел. 271-89

06 10

ДЕМОКРАТІЯ, СОЦІЯЛІЗМ ТА НАЦІОНАЛЬНА СПРАВА

НАПИСАВ
МАТВІЙ СТАХІВ

м. в. 05 м.
29(17)-41

16

Львів. Бібліотека
А. Н. УРСР

Л Ї В І В 1936

НАКЛАДОМ ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ

ТЗ (24х33/5'48

дошкати Р

ВІДБИТКА
З ГРОМАДСЬКОГО
ГОЛОСУ

ДРУКАРНЯ Ю. ЯСЬКОВА, ЛЬВІВ
вул. Хорущини ч. 23. — тел. 271-89.

ДЕМОКРАТІЯ, СОЦІАЛІЗМ І НАЦІОНАЛЬНА СПРАВА

І. Боротьба світла і темноти

Досвід показує, що цілу історію людства виповнює боротьба між злом і добром. Цю боротьбу добра і зла перенесено навіть поза людське життя, бо люди бачили, що подібно як у людським житті йде боротьба між добром і злом, так і в цілій природі бореться світло з темнотою, життя зі смертю і недугою і т. п.

Про те, що саме є зло, а що добро в людським житті, учить наука моралі. Але в тім то й діло, що в світі є не одна мораль, а дві. Одна мораль є правдива, котра ту саму мірку примінює до всіх людей. Така правдива мораль каже: не роби ближньому твого того,

що тобі не мило. Правдива мораль каже: не кради! Це значить, що ніхто в нікого не повинен красти, не забирати плодів його праці чи праці його рідних. Отже правдива мораль називає злодієм кожного, хто бере плід чужої праці, без огляду на те, чи той злодій є „наш“ чи „чужий“. Злодій є злодієм, визискувачем, лихварем без огляду на те, чи він для когось є брат, сват, партієць, член одної нації і т. п.

Побіч цієї правдивої моралі є ще також фальшива мораль, котра служить за покришку для всякого злодійства в світі. Ця фальшива мораль має закривати і прикрашувати самолюбство (егоїзм) одиниць і цілих клас і станів. Ось один примір такої фальшивої моралі: Через довгі століття гурт хитріших одиниць опанував других людей, запрягав їх до невільничої праці та грабував у них плоди їхньої праці. Це була шляхта, котра силою накинула панщиняну неволю „підданим“ селянам. Вона поводитися зі селянством, як

із худобою, не вважаючи їх за повних людей. Шляхта заграбила в селян землю, ліси й пасовища, примусила селян до даремної праці та торгувала ними дослівно так, як худобою. До того шляхта всяку науку і знання застерегла лише для себе, не допускаючи освіти до підданих селянських мас. Отож для удержання свого панування над великою більшістю народу вигадала шляхта для своєї користи фальшиву моральну науку про те, що „добро“ — це панщина, а „зло“ — це повставати проти панщизняної неволі. Дальше ця шляхотська мораль учила, що „добро“, це соціальна нерівність між людьми, бо, мовляв, сам Бог установив поділ між людьми на панів і хлопів та що хлоп має служити панові до суду віку. За те шляхта вчила далше, що панщизняний лад — це найбільше добро для... самих підданих селян, бо колиб знести панщину і дати селянам волю — то тоді селяни потонулиб в безладді та просто один одному поперерізувалиб гор-

лянки. Шляхта опанувала весь вищий клер (єпископів, каноніків, деканів), а через нього вона ширила ту фальшиву науку між народом, що мовляв панщизняну неволю сам Бог сотворив і тому вона має бути на віки вічні. Як бачимо, то для удержання свого панування не спинялися пани перед фальшом, обманом, лукавством і всяким іншим злочинним способом, коли він їм помагав удержати визиск, неволю і грабіж підданих селян. До того послуговувалася пануюча кляса своїм знанням, а темнотою народніх мас, вона мала до того в руках диктаторську державну владу і всі технічні засоби (військо, машини і т. д.). Цілий той лад називаємо панщизняним ладом або також становим ладом. Діло в тім, що тоді люди ділилися на стани: шляхта, міщани, селяни. Хто вродився в панщизняній родині, — той мав у тім „стані“ як панщизняк умирати.

Не треба багато вияснювати того, що між цим злом неволі, визиску, безправства і злодійства, які

вбирали себе в фальшиву моральну намітку, а між правдивим добром ішла постійна боротьба. Ця боротьба така вічна, як вічна суперечність між світлом і темнотою. Раз ця боротьба була слабша (коли поневолені і визискувані були менше свідомі), то знову ця боротьба ставала сильнішою, коли поневолені маси набирали більшої свідомості своєї кривди. На сторону поневолених і визискуваних народніх мас ставали всі свідоміші люди, всі ті, котрі хотіли побіди правдивого права, правди і справедливості, рівної для всіх. За те по стороні шляхти і всіх визискувачів ставали не лише самі пани, але й усякі підпанки, полупанки та звичайні льокаї, котрі хотіли пожитися з відпадків панського стола ліпших від панщизняної, простої юшки, яку мусіли їсти утиснені селяни. Боротьба добра і справедливості проти зла і безправства провадилася сотки років і буде вестися далше, доки буде панувати зло в світі. Зокрема буде йти боротьба за те, щоб влада належала до народніх пред-

ставників та щоб вона була для виконання справедливості, рівної для всіх.

II. Демонратична думка і народні маси

Як вияснено в попереднім розділі, вся наука пануючих клас ширила таку думку в народі, що нібито між людьми має панувати вічна нерівність прав, що нібито пани мають бути вічно панами над рештою працюючих людей, котрі мають сліпо панів слухати, не мішатися до того, як вони правили державою та їм навіки віків служити. Працюючі класи селян і робітників малиб бути на основі цієї шляхотської науки лише німою худобиною, неспосібною до того, щоб вирішувати про свою власну долю щось самостійно без своїх погоничів.

Проти цієї фальшивої науки поволі розвинулася правдива наука про те, що правда й справедливість має бути однакова для всіх. Клич цієї правдивої науки почав лунати сильніше і голосніше від 15. віку після

Христа. Цей клич звучав: один Бог, одна правда, одна справедливість, однакове право для всіх людей. Це була основа науки, котра назвала себе демократичною, бо вона голосила думку, що в державі має посідати найвищу владу не диктатура шляхти і її помічників, а сам нарід. Серед народу має панувати рівність, вільність і братерство. Рівність — це значить, що не може бути такого права, щоб один з уродження був паном і власником підданих, панщизняних людей, а щоб другий був з уродження невільною, визискуваною, вічною худобою. У народі всі повинні мати рівні права до праці і до плодів своєї праці та до участі в управі держави. Вільність — значить, що ніякий і нічий жандарм не може когось примушувати до неволі другому, і що кожний має право розвивати свої духові спосібности і науку без перешкоди другим. Демократична думка вимагала волі для кожної нації, волі релігії, вільного до-

ступу до шкіл для всіх. Вона вимагала волі окремої особи, волі громад у державі та волі нації. Братерство — це значить, що всі люди повинні почувати себе братами та не робити собі навмисне зла. (Ось коротко зібрані кличі демократії.*) Ці кличі могли і в 1789. році перший раз побідили у Великій Французькій Революції. Як наслідок цієї першої побіди демократичної думки було знесення панщини у Франції. Куди лише зайшов сильніший відгомін цієї демократичної ідеї, там усюди мусіла падати панщизняна неволя селянства. Як би не натиск цієї демократичної думки, то наше селянство ще й до нині коротало б свій вік як панський робучий інвентар, без людської гідності.

Очевидно, що шляхотсько-панська наука не відразу втратила свій вплив. Вона мала найсильнішу опору в — темноті широких мас. Пануючі класи уступали свої при-

*) Про розвиток демократичної думки читайте ширше в книжці „Самоосвіти“ ч. 65. під наголовком „Влада народу“.

вілеї лише дуже поволі і тільки під натиском поступу демократичної ідеї. Це видно на тім факті, що коли у Франції впала панщизняна неволя в 1789. році, то в Галичині вона впала аж у 1848. році, а у Великій Україні в 1861. році. Знесення панщини доказало наглядно, що панщина не є вічна і що всякий суспільний лад можна змінити на ліпший. Багато людей переконалося, що коли народні маси визволилися зпід опіки батого панських погоничів, то через те люди не попали в анархію (безладдя), як це колись страшили пани.

Але пануючі класи, котрі заступали фальшиву науку про те, що одні мають бути вічно папами, а другі мають бути вічно їхніми слугами, не здали свого становища. Вони дальше провадили підступом, обманом і фальшом боротьбу за те, щоб назад опанувати цілий на-рід без вийнятку. Тому, що цей панський рух зміряв і зміряє до того, щоб повернути назад до панської диктатури, то цей рух

називаємо на задництвом (або реакцією).

Проте, як суспільна реакція боролася і бореться за свою диктатуру, буде мова даліше.

III. Демократія і буржуазія

У самім початку новітнього демократичного руху (від кінця 18. століття) боролися солідарно проти диктатури шляхотського стану всі обезправлені класи: міщанство, робітництво, і ремісники. Найбагатша частина міщанства — капіталістична буржуазія — йшла в перших початках проти шляхти разом із народом і навіть виявляла деяку прихильність до демократичних ідей. Але це діялося лише так довго, доки не повалено диктатури шляхотського стану та не введено особистої свободи для всіх мешканців держави. Як тільки це досягнуто, тоді капіталістична буржуазія відвернулася від демократії, бо для буржуазії було вже досить того, що вона здобула собі рівне право зі шляхтою. Фабриканти, великі купці й банкіри боялися даль-

шого поширення демократії, бо тоді мусілиб вони зречися своїх привілеїв маєткових та мусілиб перестати визискувати працюючих людей. Тому буржуазія від половини 19. століття почала єднатися разом зі шляхтою, щоби спільними зусиллями здержати дальший поступ демократичного руху. Вони зразу годилися лише на політичну демократію, та й то лише на основі маєткової, цебто вони вимагали, щоб голос у публичних справах був залежний від величини маєтку. Чим хто багатший, тим більший повинен мати голос — казали вони. За те вони були абсолютно проти соціальної демократії, цебто проти того, щоб ціле господарське життя уладити на нових основах так, аби господарство цілої нації провадилося в користь цілої нації, а не лише в користь малої горстки капіталістів. Влада і перевага пануючих клас держалася в першу чергу на темноті працюючих мас, а тому їх визволення валежало в першу чергу від поступу освіти, соціаль-

ної свідомості і взагалі культури. Отож пануючі класи провадили свою політику так, щоб не допустити до культурної демократії, цебто до поширення культури в усіх працюючих масах.

Так то кінець-кінців буржуазія зійшлася зі шляхтою в одній і тій самій політиці проти народних мас. Одній і другій однаково залежало тепер на тім, щоб не допустити до поширення демократії, а ще по можливості повернути назад до старого. З тою метою почала шляхта й буржуазія єднати біля себе всі ті сили, котрі з тих чи інших причин не мали одушевлення для демократії, а навіть її не любили. Це був передовсім рицарський клас, котрий і усі свої симпатії лучив із старим ладом. Дальшими ворогами демократії робилися всі ті, що конечно перлися між панів і тому старалися панам приподобатися своїм ворогуванням проти демократії. Це були у своїй більшості державні урядовці, велика частина зростаючої верстви приватних урядовців та

так званої інтелігенції. Держава була опанована буржуазією та шляхтою, а тому до протидемократичної пропаганди запрягали школу, проповідницю та всякі суспільні установи. Тільки найсвідоміша частина працюючого народу стояла вірно при демократичнім прапорі та жертвенною працею приближала демократичну ідею до перемоги.

IV. Демократія і соціалізм

Соціалістична ідея і соціалістичний рух є дитиною загального демократичного руху. Саме соціалізм є найбільше послідовною демократичною думкою. Коли демократичний рух видвигнув величні кличі „свободи, рівності і братерства“, то перед свідомими прихильниками демократії мусіло повстати дуже скоро питання: Яким способом досягнути свободу, рівність і братерство всіх людей? Задумуючися над цим питанням, прийшли найбистрії мислителі до того висновку, що правдива свобода, рівність і братерство неможливі до-

ти, доки буде панувати над працюючими людьми капіталістичний лад визиску. Ці мислителі (Бабеф, Сен Сімон, Фуріє і інші) прийшли по докладнім обміркуванні і досліді справи до думки, що ці засади демократичної справедливості можна здійснити лише при новім, соціалістичнім ладі, котрий усуне визиск і поневолення. Коротко сказавши, метою соціалізму є усунути зі світу всякий визиск, утиск і поневолення.

Як сказано, соціалістична думка впливає з демократичної ідеї. Але не тільки своїм походженням є звязаний соціалізм із демократією. Соціалізм є звязаний ще тісніше з демократичною ідеєю, а саме в тім напрямі, що соціалізм можна здійснити лише демократичною дорогою, то є при згоді і при рішаючим голосі більшості всіх працюючих людей. Колиб новий, соціалістичний лад заводити не демократичним способом, а через диктатуру і терор, то тоді цей лад був би запереченням свободи, рівності і братерства. Тоді, хочби це була

й інша форма господарки, як теперішня, то все одно вона не принесла б людям добра, а повернула б назад в новій формі неволю, визиск і безправство. Доказом того може служити совітська держава або фашистівський лад у Німеччині.

Із дотеперішного короткого викладу є такий висновок: 1) Хто є справдішним демократом, той мусить прийти до соціалістичної думки, бо ще дотепер ніхто не видумав іншого способу на те, щоб людям дати можливість заживати свободи, рівності братерства. 2) Хто хоче бути соціалістом, той мусить боронити всіми силами демократичної ідеї.

У. Демократія і українська справа

Ми вже згадували про те, що щойно з розвитком демократичної думки повстало розуміння новітньої нації. Доки не було демократичної думки, доти панував зовсім інший погляд на національні справи. Передовсім тоді за націю уважала себе тільки та частина народу, що

мала в своїх руках державну владу. Це була шляхта разом із клером. Тільки вони були „нацією“. За те величезної маси народу селян і міщан не уважала шляхта і клер зовсім за частину нації. Ба, що більше, велику селянську масу не уважала шляхта навіть за людей, а просто за свій робучий інвентар, приписаний до панської землі. Національною справою уважала тоді, очевидно, шляхта лише свою особисту справу. Задля своєї особистої справи покидала шляхта і вищий клер свою мову, відрікались від свого національного імені, а приставали до іншої „нації“, то є до тої шляхти, що мала більшу силу. Відомо, що коли якась країна підпадала під владу іншої держави, то перше переходила до противника шляхта і вищий клер. От на примір українська шляхта перейшла була буквально до одного на бік Поляків і Москалів. Коли нині живе українська нація, то це наслідок лише того факту, що українське селянство не пішло за своєю шляхтою та не споль-

щилося і не помосковщилося.

Щойно демократична ідея пробудила такі поневолені нації, як Україна, до нового життя. Демократія проголошувала засаду рівності всіх людей. На основі цієї засади націю могли творити не лише шляхотські пани, але й селяни. Демократія відкидала думку про те, що є якісь „ліпші“ раси і народи, призначені до панування над другими народами. Таким чином демократія будила поневолені народи та давала їм моральну зброю до боротьби з гнобителями. Отож усі поневолені народи завдячують своє національне відродження демократичній ідеї. Колиб відкинути демократичну ідею з життя поневоленої нації, то тоді не булоб ніякої ідейної основи для боротьби за національне визволення. В тім випадку лишаласяб проповідь „голої сили“, котра промовлялаб рішальним аргументом якраз у користь пануючої нації, бож вона вже фактом доказала, що вона „сильніша“, отже є рація її сили. Це розуміли дуже добре всі українські будителі, і

тому вони були глибоко переконаними демократами (Тарас Шевченко, Михайло Драгоманів, Іван Франко, Леся Українка і ін.).

Демократична ідея не лише збудила українську націю до відродження, але вона їй дає також внутрішню активність. Демократія покликує до громадянського життя кожену одиницю, без огляду на її походження, та проголошує всіх членів нації рівними братами, зобов'язаними до спільної праці в ім'я спільного національного добра. Даючи кожному членові нації рівні права і рівні обов'язки, демократія викликає в них почуття єдності та збуджує в них активність. Навпаки, всі напрямки протидемократичні піддержують пасивність народньої маси, бо всі справи нації забирають собі лише деякі одиниці (шляхтичі, клер чи просто монарх або диктатор). Для поневоленої нації це має величезне значіння: Демократична ідея приєднує до загального національного руху як свідомих працівників і борців цілу народню масу

і тим чином збільшується національна сила недержавних націй у їх змаганні за своє право.

Демократична ідея кладе відповідальність за долю нації на кожного поодинокого члена нації. Цей демократичний клич висловив у поетичній формі І. Франко:

Кожний думай, що на тобі
Мільйонів стан стоїть,
Що за долю мільйонів
Мусиш дати ти одвіт!

Навпаки, протидемократичні напрямки не дають того збільшеного почуття відповідальности за долю нації і тому протидемократичні групи внутрішньо ослаблюють націю, бо відбирають це важне почуття в народньої маси.

Дальше треба підчеркнути, що демократична ідея дає народові почуття повновартісної нації, рівновартісної однаково хочби з найбільшими чи наймогутнішими іншими націями світу. Це почуття рівновартости впливає зі засади, що всі народи і всі люди є рівні і вільні, а нерівність, поневолення і

гніт є неморальні і тому їх слід поборювати. Навпаки, всі протидемократичні напрямки опираються на засаді нерівності і на засаді голої сили, а тому недержавній нації вполюють почуття нерівновартости і тим її ослаблюють морально в боротьбі за визволення.

Вкінці треба ще зазначити, що сама демократична ідея містить в собі нерозлучно ідею права, рівного для всіх націй. Відомо, що ідею самоозначення всіх націй проголосив демократичний і соціалістичний рух. (Перший раз це проголосив П. Соціалістичний Інтернаціонал). Отже лише при побіді правдивої демократичної ідеї можуть недержавні нації збудувати свою самостійну державу.

Без права нема і не може бути демократії. Разом з тим без права не може розвиватися слабка одиниця чи слабка нація. Навпаки, протидемократичні напрямки опираються на засаді голої сили, проголошуючи право вимислом слабих. Не улягає сумніву, що ця протидемократична засада, кодиб її приня-

ли також недержавні нації, засудилаб їх неминучо на смерть.

Із повищих міркувань ясно кожному, що національний рух недержавних націй мусить бути демократичний.

Таким мусить бути також український національний рух, коли має здобути успіх. Тому Українська Соціалістично-Радикальна Партія є організацією щиро демократичною та старається поширити демократичну ідею як найглибше в народніх массах, щоб тим способом як найскорше досягнути право народу.

VI. Яка є мета укр. соціалістів-радикалів, а які засоби

Часто люди перемішують мету якоїсь організації з тими засобами, яких вона лише уживає до досягнення своєї мети. Мета для правдивої, здорової політичної організації — це та провідна зоря, якою кермується партія в цілій своїй діяльності. Мета є головна річ, а засоби — це вже побічна справа, яка впливає зі самої мети. Партія, яка признає засади мо-

ралі, правди і справедливості, му-
сять дбати про те, щоб її засоби
не заперечували самої поставленої
мети. Це нам вияснить ближче та-
кий примір: Коли Дмитро собі ста-
вить як мету вилічити з недуги
свого немічного приятеля, то
він не може уживати до того як
засобів того, щоб його щодня би-
ти по 25 буків, замикати його в
гнилій пивниці, давати йому диха-
ти отруйні гази. Всі ті засоби згори
заперечують саму ціль, саму ме-
ту. Колиб Дмитро уживав цих за-
собів супроти свого приятеля, то
ясно, що або він лише по фари-
сейськи говорить, що хоче цього
чоловіка лічити, а в дійсности хо-
че його замордувати поволі, — а-
бо він не є відповідальною люди-
ною, котра не може братися до лі-
чення, бо його не розуміє. Отже з
того приміру бачимо наглядно, що
мета — це річ головна та що за-
соби, якими хтось хоче досягнути
цю мету, мусять бути в згоді з нею.

Якаж є мета УСРП? Метою У-
країнської Соціалістично-Радикаль-
ної Партії є соціяльне і наці-

ональне добро українського працюючого народу, — цебто соціальне й національне визволення українського працюючого народу від усякого визиску, утиску і несправедливості.

Так є означена найзагальніше мета УСРП в її основних думках програми. Цю основну мету українських соціалістів-радикалів пояснює ближче 2. точка основних думок програми так:

„УСРП будує свої програмові домагання на стремлінні людини до життя по своїй волі на своїй землі. УСРП буде все стояти за природні права особи і нації, за рівне право всіх на свободний, фізичний і духовий розвиток, на скарби своєї землі та на продукт своєї праці“.

Така є мета українських соціалістів-радикалів. Засобами до цієї мети є демократія (влада народу) і соціалізм. Демократія і соціалізм є для нас, українських соціалістів-радикалів, не самою метою, а тільки засобами до досягнення нашої найвищої мети, — цебто до визволення українського

працюючого народу з усякого визиску, утиску й поневолення. Змагаючи до цієї мети ближчою, ми тим самим змагаємо й до визволення цілого людства з пут визиску, кривди і поневолення. Ми є демократами і соціялістами тому, що ми знаємо, що нема іншого способу усунути визиск і поневолення. Ми опираємося на докладнім досвіді і досліді найсвітліших умів і на основі цих досвідів ми непохитно переконані, що нема й не може бути іншого способу для того, щоб усунути від нашого народу визиск, кривду, безправство й несправедливість, як тільки шляхом правдивої демократії та соціялізму. Ось тому ми так горячо боремося за здійснення ідеї демократії та соціялізму, що нема іншого способу, при помочі якого мігби досягнути український працюючий народ своє найвище добро. На українських землях панує з одного боку буржуазія й шляхта, а з другого московська уряднича диктатура ко-

муністів. Осягнути свою рівноправність може український народ лише через осягнення демократії, то є через народовластя, при якому можна буде усунути приватний і державний капіталізм із визиском працюючого народу, а запровадити справедливий лад соціалізму.

Це ми знаємо на основі докладного досліджу суспільних, політично-національних і господарських відносин. Це така сама певність, як те, що ми знаємо, що для здоров'я людей є потрібний, як засіб, чистий вовдух. Але при всій нашій діяльності ми все пам'ятаємо, що нашою метою є визволення українського працюючого народу із пут визиску, а демократія і соціалізм — це лише засоби до цієї цілі. Якби нам хтось доказав, що демократія і соціалізм до цієї мети не можуть допровадити, то ми тоді зреклисьби цих засобів (демократії та соціалізму), а вибралиб інші, щоб все таки осягнути нашу мету: визволення укр. працюючого народу з усякого визиску. Цей мети ми в

ніяким випадку і ніколи відречися не можемо, бо тоді ми відреклися б добра нашого народу. В цій справі є згідні всі соціалісти (так пише виразно між іншим славний теоретик соціалізму Карло Кавтський у своїм творі „Диктатура пролетаріату“).

Ці всі повищі міркування наводимо лише теоретично. У дійсности такий випадок не може наступити тому, що соціалістичну науку можна перевірити практично на кожному кроці і кожний чесний і свідомий чоловік може переконатися, що капіталістичний лад — це визиск і поневолення та що іншого шляху нема, як радикальна перебудова цього ладу на новий, справедливий, соціалістичний.

Цю певність мали великі українські національні творці, такі, як Михайло Драгоманів, як перший голова УСРП Іван Франко, як діячі соціалістично-радикального руху Михайло Павлик, Леся Українка і ті тисячі буйних голов, що поклалися в боротьбі за волю України з Москвою, починаючи від Крут.

VII. Українські соціалісти та реакційні сили

Кожна віра без діл є мертва. Була б мертвою також справа українського соціалізму, якби соціалістичний рух не міг показати своїх великих діл, що їх він доконав для добра і поступу української нації. Отож переглянемо коротко ці діла українського соціалізму та разом із тим порівнаємо їх із ділами всіх назадишників. Тоді по цих ділах побачимо наглядно, чия правда і переконаємося, чия дорога провадить напевно до успішної мети українського народу, а котра веде прямо в смертоносну пропасть.

Ось що зробили українські соціалісти, в першу чергу радикали, для української національної справи:

1) Коли після смерті Тараса Шевченка вся реакційна наша інтелігенція хотіла обмежити цілий український рух лише до письменства, то соціалісти під проводом Драгоманова займалися не лише письменством, але й політичною боротьбою за політично-національні права України.

2) Коли реакційна, буржуазна частина інтелігенції під проводом Володимира Антоновича і других заявляла всюди охоту помиритися і зробити угоду з пануючою чужою клясою, то українські соціялісти без компромісу обстоювали народні права.

3) Перші соціялісти-радикали несли освіту й організацію в народні маси та вчили їх боронитися перед визиском і безправством. Перші соціялісти-радикали пропагували селянські віча і збори, вони перші вчили закладати товариства по селах, у першу чергу кооперативи. В тім самім часі говорив член виділу Головного Т-ва Просвіти др. Е. Сущкевич, що „не треба хлопіві землі, бо якби йому дав землю, то він ляже під грушою і нічого не робитиме“. За ту народню діяльність цькували всі реакціонери проти Михайла Драгоманова через ціле його життя, а Івана Франка та Михайла Павлика викинули були з Просвіти!

4) Перші соціялісти-радикали в Галичині виступали перед народ-

ньою масою під назвою **Українців**, коли тимчасом до 1900. років Русинами.

усі інші напрямки називали себе

5) Перший соціалістичний гурток Михайла Драгоманова, Михайла Павлика і Сергія Подолинського проголосив у женеvській „Громаді“ у своїй програмі з 1880. року державну самостійність України, як мету політичного змагання.

6) Перша Соціалістична Радикальна Партія в 1895. році встала політичну самостійність української нації до своєї програми. Ідею самостійности української держави найбільше поширив у масах член УСРП Юліян Бачинський своєю книжкою „Україна Ірредента“.

7) Другий голова УСРП Михайло Павлик проголосив у передмові до книжки „Пропавший Час“ у 1908. р. боротьбу за відділення України від Росії та за її державну самостійність, як безпосередній клич політичної боротьби.

8) Одинокі українські соціалісти оснували організацію Українських

Січових Стрільців у 1913. році, з котрих потім повстала українська армія під час світової війни.

9) У Великій Україні лише соціалісти переводили крок за кроком будову української держави під проводом президента Михайла Грушевського та проголосили її самостійність і своїми грудьми боролися проти ворожої навали. Це укр. соціалісти зуміли осягнути те, що повстала українська самостійна держава та що її визнали інші держави та признали їй вигідні гра- ниці.

10) Це український соціаліст-радикал полк. Дмитро Вітовський переводив у Галичині переворот проти Австрії 1. листопада 1918. р. і це він був організатором Української Галицької Армії.

А тепер для порівняння візьміть ті факти, які „створили“ різні наші реакційні напрямки від клерикалів через фашистів до комуністів:

1) Львівський митрополит Левицький казав сконфіскувати першу книжку в українській мові

„Русалка Дністрова“, бо йому не подобалося те, щоб книжки були писані народньою мовою. (1837. р.)

Цей сам митрополит писав і говорив лише по польськи і за ним усе наше духовенство (крім Пашкевича, Головацького, Вагилевича, Могильницького і ще пару одиниць), признавало себе за Поляків і навіть усі проповіді в церкві говорило по польськи. Так було до 1848. року. Добровільно наші духовники польщили наш нарід.

Той самий львівський митрополит називав нашу національну мову з погордою „język **pospółstwa**“. Це була проста національна зрада.

У 1848. році, дебто вже за конституційних часів писав орган нашого духовенства і буржуазної інтелігенції „Зоря Галицька“, що навіть сама думка про окреме галицько-руське князівство є „негідна“. Це вони заявляли так тому, що були абсолютними рабами Австрії. („Зоря Галицька“, ч. 97. з 1849. р.)

3) Ще в 1870. році львівський ми-

трополит Сембратович Йосиф в о-кремій, прилюдній заяві називав нашу національну мову з погордою „жаргоном“ (так називають шварґотання батярів, жуліків і злодіїв).

Ще в 1871. році велів цей митрополит сконфіскувати і спалити переклад молитов на українську мову — бо цеж „жаргон“.

4) Весь часаж до війни наші консисторії піддержували в народі москвофільство, бо держали в себе на начальних становищах самих москвофілів, а свої пастирські листи писали москвофільським правомислом.

5) У 1890. році всі наші послы і всі газети, крім радикалів, погодилися зі заявою в соймі Романчука, в котрій він представив таку нібито національну програму згоди з польською шляхтою: вірність для католицької церкви і вічна вірність для австрійських цісарів. Колиж соціялісти-радикали виступили проти такої „програми“, то новий митрополит Сильвестер Сембратович заявив прилюдно

в промові в соймі: „хто не годиться з програмою Романчука, тому нема місця на Русі“

6) Аж до 1907. року всі нібито національні буржуазні партії (полювно Ундо) лучилися в один бльо́к із москвофілами, а навіть творили з ними в соймі один бльо́б.

7) Ці буржуазні, клерикальні й реакційні круги, що фальшиво називали й називають себе „націоналістами“, отверто заявляли, що не хочуть ніякої України, коли в ній вони не були б при жолобі. Ось на примір ректор духовного семинара писав в органі всього духовенства „Нива“ в 1909. році безсоромно так: „Лучше жадного університету, лучшей жадной України, ніж би мали вони бути такими, яких домагається зїзд академічної (поступової) молодіжи (стор. 622.).

8) „Ідеолог“ фальшнаціоналістів п. Дмитро Донцов ще в 1910. році писав у газеті „Праця“, що головним його завданням є „боротьба з всеукраїнством“ та що його „ціллю є внести роздор у рідну хату“.

9) Той самий „ідеолог“ фальш-націоналізму п. Донцов ще в 1913. році писав у своїм рефераті, що „актуальним є не гасло самостійності“. Отже ще в 1913. році наші теперішні фашисти не у-важали державної самостійності У-країни за актуальний клич.

10) Ще в жовтні 1918. року на засіданні Української Національної Ради у Львові всі ундо-націоналістичні політики ухвалили стояти вірно при Австрії, а тільки соціалістична молодь вимагала, щоб прилучитися до української держави.

11) Коли українські соціалісти під проводом Михайла Грушевського збудували українську самостійну державу, то наша реакція, замість помагати цій будові держави, ще підняла святотатський бунт проти своєї народної влади. Цей бунт переводили наші реакціонери спільно в юднім фронті з московською та жидівською буржуазією, проголосивши генерала Скоропадського „гетьманом“. Цей генерал мав як свою слугу п. Донцова. По кількох місяцях він проголосив

злуку України з Москвою.

12) Наші фашисти, ундівці і святоюрські пралати ширили від 1923. року цілими роками комунофільську отруту в масах, а кровавих комісарів Москви над Україною називали „етапом української державности“. Вони висилали до Харкова навіть окрему делегацію з поклоном.

13) Наші фашисти лише язиком говорять про боротьбу за українську державу. Коли українська держава була справді і коли треба було її боронити своїми грудьми, то п. Донцов спішно виїздив за границю, або крутився по канцеляріях. Так само не рвався до правдивого фронту п. Паліїв, а наперед крутився при війську в магазині черевиків і хліба; потім, коли будувалася українська держава, він також по героїськи крутився по канцеляріях, як адютант і т. п. Так можна б перелічити всіх фашистівських „ідеологів“.

12) Наші фашисти заключили в 1936. році пакт з ундівцями і кле-

рикалами, щоб не зачіпали ундівської політики, а за те мати попертя від ундівських політиків.

Ті фальшиві націоналісти (105%) разом з тим пропагують фашизм, виступаючи проти всякої демократичної думки і відбираючи таким чином свіжий воздух укр. народові. Нашим фальшнаціоналістам дорожчий чужинець Німець Гітлер, як свій Франко, Грушевський чи Драгоманов, яких вони обкидають болотом. (Про комуністів буде ще мова далше).

Цих порівнянь досить, щоб пізнати, хто робив корисне діло для української нації, а хто шкідливе.

VIII. Комунізм, фашизм і демократія

Є люди дуже примітивного ума, котрі не можуть собі ніяк зобразити складніших обставин життя. Всі явища вони упрощують. Вони не є в силі розрізнити тих багатьох причин, які викликають якісь явища життя. Вони думають, що кожде явище може мати лише одну причину. На примір, ще до недавна такі ограничені уми,

вірили, що коли комусь зле ведеться, то це почарувала якась зловна чарівниця; — що коли посуха, то таеож винна чарівниця, бо вона завертає хмари коцюбою; — що тае само зараза й інші нещастя спричинюють чари. Тимчасом усе те має багато своїх причин, котрі може пізнати лише свідомий ум. Такі ограничені люди в той самий спосіб дивляться на народне життя. Всі явища того життя упрощують вони в подібний спосіб, як це ми бачили на примірі чарівниць, бо зводять усе до одної причини. На примір ундо-націоналістичні газети представляють між іншим справу так, що мовляв у світі тепер може мати значіння лише або фашизм, або комунізм. Ніякого іншого суспільного чинника їхні ограничені уми не бачать і не розуміють.

Тим способом упрощені уми ундо-націоналістичних письменників намагаються поборювати комунізм. Тимчасом цією примітивною пропагандою ундо-націоналісти лише роблять незаслужену рекламу ко-

мунізму. Менше свідомі люди чують від ундо-націоналістів постійно ту саму фразу, що в світі може бути лише або фашизм, або комунізм. Тому ці люди, котрим чомусь не подобається фашизм, прилягають тоді до комунізму, бо ж вічно чують, що коли вже не фашизм, то певно мусить бути комунізм... Таким чином фашисти роблять рекляму і пропаганду для комуністів, а комуністи в свою чергу роблять пропаганду для фашистів.

Дійсне життя показує, що балаканина комуністичних чи фашистських агентів є зовсім дурна. Передовсім кожна тямуча людина бачить, що між фашизмом і комунізмом нема ніякої основної суперечности. Між ними є лише різниці в подробицях, а в головних справах вони до себе подібні, як два рідні брати. Ось у чім оба ці рухи є згідні: 1) Однаково боготворять диктатуру, а всякими можливими засобами нищать саму думку про демократію. 2) Однакова в них погорда до народньої маси, а за те вони голосять, що парід має

слісно слухати диктатора та його „вибранців“, що творять нову шляхту. 3) Однаково фашизм і комунізм уживає для удержання своєї влади жорстокої, кровавої системи терору, при чім нищать мільйони людей зі самостійною думкою. 4) Однаково не признають фашисти і комуністи свободи особи, свободи думки і слова, свободи організації та свободи науки. 5) Однаково змагають оба напрямки до державного капіталізму, котрий має запрягти всіх людей під команду диктаторських вибранців до панщизняної праці. Різниця лише в тім, що большевизм під цим оглядом випередив дещо фашистів. Поза тим різниці між фашистами і комуністами є лише в поодиноких словах („диктатура пролетаріату“ і „диктатура нації“), але суть справи та сама. Ось тому свідомі люди однаково відкидають фашизм як і комунізм, бо шкода і руїна від них однакова, а тільки диктаторський батіг інакше помальований.

Практично українські комуністи і фашисти однаково служили і слу-

жать чужим силам на шкоду українському народові. Однаково фашисти разом з гетьманцями помагали московській чорній сотні валити українську демократичну державу в 1918. році, а комуністи-Українці те саме робили для користи московських большевиків. Нині наші фальшнаціоналісти служать інтернаціональному фашизмові, а комуністи даліше Москві й однаково люто поборюють демократичну ідею серед Українців, котра єдина може зорганізувати цілу українську націю до змагання за своє право.

Поза фашистівським і комуністичним рухом, котрий усякою демагогією баламутить несвідомих людей, є ще великий рух демократії. Цей рух має перевагу в усіх культурних країнах, де народня маса звикла цінити людську гідність і де кождий має почуття відповідальности за долю цілої нації (Англія, Франція, Швейцарія, Голандія, Бельгія, Швеція, Норвегія, Данія, Америка, Канада, Австралія і т. д.). На демократичній основі

стоїть також могутний соціалістичний рух у цілм світі.

Крім того є ще великий католицький клерикальний рух, що стоїть поза фашизмом і комунізмом. Цей рух має свої окремі завдання і окремі цілі. Побіч клерикального руху діє ще рух консервативно - монархістичний.

Отже бачимо, що в світі в суспільнім житті діють не лише фашизм і комунізм, але й інші дуже глибоко закорінені і могутні рухи, як демократія, соціалізм, католицький клерикалізм і ін. Богато ідеологічних чинників ділає в суспільнім житті і тому, коли деякі люди все зводять до одної неіснуючої суперечности між комунізмом і фашизмом, то роблять це виключно з причини примітивности свого умового розвитку, не добачаючи великої ріжнородности ідеологічних напрямків у житті людства.

Передплатуйте і поширюйте

Одинокий часопис молоді!

**Від січня 1932 р. виходить у Львові
місячний часопис м о л о д і и. и.**

„КАМЕНЯРІ“

„КАМЕНЯРІ“ — об'єднують біля себе всю
свідому українську молодь, яка до них
дописує про своє життя.

„КАМЕНЯРІ“ — містять історичні повісті,
оповідання, вірші, загальні уваги про на-
родне життя; поради для самоосвітників,
про громадянське виховання, про спорт
і руханку; цікаві умові гри і забави, до-
писи про працю молоді в товариствах.

„КАМЕНЯРІ“ це одинокий часопис молоді.
Старші мають багато своїх часописів,
діти мають також кілька. Лише молодь
має цей одинокий свій часопис. Тому всі
товариства і кооперативи повинні його
передплатувати для своїх молодих членів.

ПЕРЕДПЛАТА:

в краю вносить лише 2 зол. на цілий рік,
а 1 зол. за піврік. За границею пів долара
в рік. Адреса Редакції: „КАМЕНЯРІ“, Львів,
вул. Микитовича 7. Число почт. чека 500.901.

**Знаєте, що найстаршим і найліпшим для
седа часописом, який виховує, освічує і
організує всіх українських працюючих
людей є**

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС

Громадський Голос з а л о ж и л и
основоположники українського соціалістич-
ного руху Іван Франко і Михайло Павлик
ще в 1895 р. □ Громадський Голос, це ви-
пробований, старий приятель українського
селянства, який за 40 літ праці виказав
ділом, скільки світла й правди вносить він
у селянську хату. □ Громадський Голос
подає найвірніше події на всіх українських
землях. □ Громадський Голос боронить
права всього українського працюючого на-
роду через весь час непохитно. □ Громад-
ський Голос подає постійно та приступно
для кожного господарські і правничі поради.
□ Громадський Голос учить, як треба бо-
ронити й здобувати українському селянству
й робітництву свої права.

Адреса: Громадський Голос
Львів, вул. Міцкевича ч. 7.

Передплата 2.20 зол. у чвертьрік, 4 зол. за
пів року, 8 зол. за один рік. Ческовеkonto
ПКО. 151-520 або 500-950.

Пізнавайте політичну історію!

У Громадським Голосі можна набути такі книжки з історії українського політичного руху:

1) Хто винен? Історія комуністичного руху та його політиків. Ціна 60 гр.

2) Слова й діла большевиків. Ціна 20 гр.

3) Москвофільство, його батьки й діти. Ціна 25 гр.

4) Ідеологія фашизму. Замітки до ідеології Дра Д. Донцова. Ціна 15 гр.

5) З історії роздору. Замітки до релігійної боротьби в Україні в 16. і 17. віках. Ціна 20 гр.

6) Серед темної ночі гуляють біси. Історія боротьби клеру зі шляхтою за владу над народом. Ціна 20 гр.

7) Машина смерті. З історії ГПУ і Черезви-
чайки. Ціна 25 гр.

8) Сталін. Короткий життєпис совітського диктатора. Ціна 20 гр.

9) Лицарі-грабіжники. Історія середньовічного лицарства. Ціна 10 гр.

10) До джерел нашої сили. Замітки до програми УСРП. Ціна 5 гр.

11) Драгоманів і наші клеринали. Ціна 10 гр.

12) Клерикалізм і соціалізм. Написав Т. Г. Ма-
сарик. Ціна 10 гр.

13) Релігія, церква, клер, і українські соціалісти-
радикали. Ціна 15 гр.

14) З історії терору. Становище УСРП до те-
рору Ціна 15 гр.

15) Як боронити селянську працю перед визи-
ском? Ціна 20 гр.

16) Народний Каменяр. Збірка матеріалів про
Івана Франка. Ціна 10 гр.

Самоосвіта — це рідна школа в кожній хаті.

Освіта отвирає брами до правди і волі

„САМООСВІТА”

дасть Вам освіту і знання. Купуйте книжки „Самоосвіти“, бо вони дешеві і приступні для кожного, а всі разом дадуть Вам знання, з яким можете рівнятися з людьми, що покінчили високі школи. 72 книжки „Самоосвіти“, це народній університет. 72 книжки коштують лишень 17.50 зол. разом з дорученою пересилкою.

НАВЧИТЕСЬ:

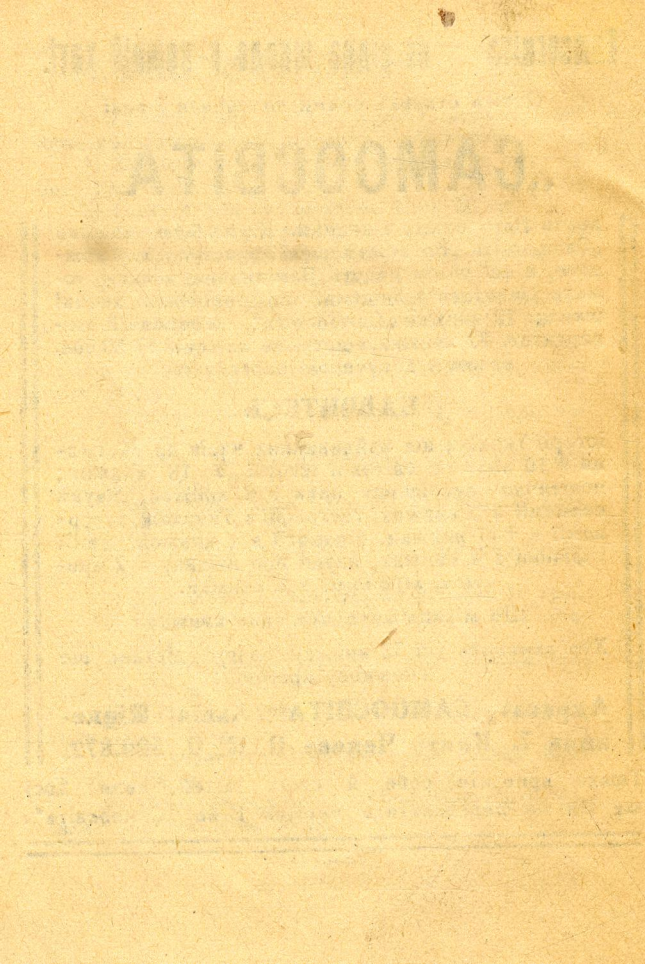
історії України від найдавніших часів до сьогодні з 10 книжок; світової історії з 18 книжок; політично - суспільних наук з 8 книжок, науки економії з 5 книжок, географії з 5 книжок, астрономії з 1-ої книжки, біології з 4 книжок, хемії і фізики з 4 книжок, науки про людину з 2 книжок, агрономії з 1 книжки.

Що місяця виходить одна книжка.

Хто замовить усі 72 книжки разом, дістане ще книжкову премію.

Адреса: „САМООСВІТА“, Львів, Мігкевича 7. Конто Чекове П. К. О. 500.872.

Тяжко кривдите себе й своїх дітей, коли досі ще Ви не передплатили книжок В-ва „Самоосвіта“.

1, 35(1986)

5155

1951

4

7785

ОКРАТІЯ, СОЦІЯЛІЗМ
НАЦІОНАЛЬНА СПРАВА

НАПИСАВ
МАТВІЙ СТАХІВ

КНИГОЗБІРНЯ
"СТУДІОН"
у Львові

16

Л Ї В І В

1 9 1936

осу